

TA'LIM-TARBIYA JARAYONINI TASHKIL ETISHDA NORMATIV-HUQUQIY HUJJATLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Rajabova Zulxumor Raimovna

Buxoro viloyati Buxoro tuman 12-DMTT direktori

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda normativ-huquqiy hujjatlarning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarning mazmun-mohiyati hamda ta'lim tizimida ular asosida amalga oshiriladigan chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Mazkur maqola normativ-huquqiy hujjatlarning ta'lim jarayonida sifatni oshirishdagi o'rni va ta'sirini ko'rsatishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim-tarbiya, normativ-huquqiy hujjatlar, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, ta'lim sifati, huquqiy asos.

Kirish qism: Ta'lim-tarbiya jarayoni jamiyatning har tomonlama rivojlanishi va barqarorligi uchun asosiy omillardan biridir. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun huquqiy-me'yoriy hujjatlarning mazmuni va ular asosida belgilangan talablar muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va boshqa normativ hujjatlar ta'lim sohasini huquqiy jihatdan mustahkamlashga xizmat qiladi.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida (41-modda) ta'lim olish huquqi har bir fuqaro uchun kafolatlangan, bepul umumiy ta'limni davlat ta'minlashi belgilab qo'yilgan. Shu bilan birga, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun (2020-yil 19-mayda qabul qilingan yangi tahrir) ta'limning turli darajalarini tartibga solish, sifatni nazorat qilish va ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish uchun huquqiy asosni yaratadi. Ushbu hujjatlar ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil qilish, shaxsiy va jamiyat ehtiyojlarini qondirish, xalqaro standartlarga mos keladigan kadrlar tayyorlashni maqsad qilgan.

Mazkur maqolada ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda normativ-huquqiy hujjatlarning o'rni, ularning amaliyotdagi tatbiqi va ta'lim sifatini oshirishdagi hissi yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbekiston Respublikasida ta'limni tashkil etishda normativ-huquqiy asoslar keng qamrovli va tizimli ravishda ishlab chiqilgan. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi mamlakatning asosiy qonuni sifatida ta'limning inson huquqlari qamroviga kiruvchi uzviy qismi ekanligini belgilaydi. Konstitutsiyaning 45-moddasida voyaga yetmaganlar, mehnatga layoqatsiz shaxslar va keksalarning huquqlari davlat himoyasida ekani, ta'lim olish imkoniyatlari ham ushbu himoya doirasiga kirishi aytilgan.

“Ta'lim to'g'risida”gi qonunning 2020-yilda qabul qilingan yangi tahririda ta'limning barcha bosqichlari: maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus va professional ta'lim, oliy va oliy ta'limdan keyingi bosqichlar aniq belgilangan. Shuningdek, ushbu hujjatda pedagogik xodimlar uchun malaka oshirish tizimini rivojlantirish, ta'limda innovatsiyalarni joriy qilish va jamiyat ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlash masalalari muhim o'rin tutadi.

O'zbekiston Respublikasining “Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida”gi qonuni (682-sonli) me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va tasdiqlash tartibini belgilaydi. Bu hujjat ta'lim sohasidagi normativ hujjatlarning yagona tizim doirasida rasmiylashtirilishini ta'minlaydi.

Ushbu normativ asoslar ta'lim sohasida adolatli va samarali boshqaruvni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, adabiyotlar tahlili jarayonida ularning amaliyotga tatbiq etilishi bo'yicha ma'lumotlar tahlil qilingan.

TADQIQOT METODLARI

Mazkur maqola tayyorlash jarayonida quyidagi tadqiqot metodlaridan foydalanilgan:

❖ Hujjatlarni tahlil qilish metodi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, “Ta'lim to'g'risida”gi qonun va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri tahlil qilindi.

❖ Komparativ tahlil metodi. O'zbekistonning ta'limga oid normativ-huquqiy hujjatlari xalqaro standartlar va boshqa mamlakatlarning tajribalari bilan taqqoslandi.

❖ Tizimli yondashuv metodi. Ta'lim sohasidagi huquqiy-me'yoriy hujjatlar o'zaro bog'liqlikda o'rganilib, ularning ta'lim jarayonidagi roli tizimli ravishda tahlil qilindi.

❖ Amaliy tahlil metodi. O'zbekistonda ta'limni tashkil etishda normativ hujjatlarning amaliyotdagi tatbiqi misollari o'rganilib, ular asosida xulosalar chiqarildi.

Tadqiqot natijalari ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladigan normativ hujjatlarning muhimligini yanada chuqurroq yoritib beradi va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari ta'lim-tarbiya jarayonini tartibga solishda muhim o'rin tutishi aniqlandi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (41-modda) barcha fuqarolarning ta'lim olish huquqini kafolatlab, davlat tomonidan bepul umumiy ta'lim ta'minlanishini belgilab beradi. Shu bilan birga, 64-modda ota-onalarning farzandlarni voyaga yetgunlariga qadar tarbiyalash majburiyatini ko'rsatadi, bu esa davlat va jamiyatning bolalarni ta'lim bilan ta'minlash borasidagi yondashuvini mustahkamlaydi.

"Ta'lim to'g'risida"gi qonunning yangi tahriri ta'lim tizimining barcha bosqichlarini qamrab olib, sifat nazorati, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish va ta'limni xalqaro standartlarga moslashtirishni ta'minlaydi. Mazkur qonunning qabul qilinishi natijasida maktabgacha ta'limdan oliy ta'limgacha bo'lgan jarayonlar yaxlit tizim sifatida rivojlanib, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Tadqiqot davomida quyidagi muhokamalar amalga oshirildi: Normativ hujjatlarning bir-biriga integratsiyasi: konstitutsiya va "Ta'lim to'g'risida"gi qonun o'zaro uyg'unlikda ishlaydi, bu esa ta'lim jarayonida yagona huquqiy asosni yaratadi; huquqiy asosning amaliy tatbiqi: ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda normativ hujjatlar ijrosi muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, yangi qonunchilikka muvofiq pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash tizimi mustahkamlanmoqda. Xalqaro tajriba bilan uyg'unlik: O'zbekiston ta'lim sohasidagi normativ hujjatlari xalqaro me'yorlarga yaqinlashib, xalqaro darajada raqobatbardosh ta'lim tizimini yaratishga xizmat qilmoqda.

NATIJAR VA MUHOKAMALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda normativ-huquqiy hujjatlar tizimli va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar orqali ta'lim jarayonida qatnashuvchi tomonlar uchun aniq huquq va majburiyatlar belgilangan. Ushbu huquqiy asos ta'lim tizimining barcha darajalari va yo'nalishlarini qamrab oladi.

Normativ hujjatlarning amaliy ahamiyati:

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41-moddasida ta'lim olish har bir fuqaroning asosiy huquqlaridan biri sifatida belgilangan. Bepul umumiy ta'lim davlat tomonidan kafolatlanib, maktab ishlari davlat nazoratida ekanligi ta'kidlangan. Ushbu modda ta'lim sohasidagi barcha qonunchilik va siyosatning negizini tashkil etadi.

- Ushbu qonunning yangi tahriri ta'lim tizimini innovatsion texnologiyalar bilan ta'minlash, sifat nazoratini kuchaytirish va xalqaro tajribani tatbiq qilish kabi ustuvor vazifalarni belgilaydi. Misol uchun, maktabgacha ta'limdan boshlab, oliy ta'limga qadar barcha bosqichlar aniq tartibga solingan.

- Ta'lim sifati, asosan, davlat tomonidan taqdim etilgan normativ bazaga bog'liq. Masalan, pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishga oid davlat dasturlari bu boradagi muhim qadamlardan biridir.

- Ayrim holatlarda normativ hujjatlarning ijrosi qoniqarsiz darajada kechayotganligi kuzatilmoqda. Masalan, ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologiyalarning yetarli emasligi yoki pedagoglarning malakasi bo'yicha muammolar mavjud. Ushbu muammolar normativ hujjatlar ijrosini yanada kuchaytirishni talab qiladi.

Tahliliy xulosalar:

- Integratsiyalashgan yondashuv: Ta'lim jarayonini tartibga soluvchi hujjatlar bir-biri bilan uyg'unlashgan holda ishlab chiqilgan bo'lsa-da, ularning amalda qo'llanilishi tizimning har bir darajasida to'liq ta'minlanishi kerak.

- Xalqaro standartlarga moslashuv: O'zbekiston Respublikasidagi normativ hujjatlar xalqaro tajribani o'z ichiga olgan bo'lsa-da, xalqaro baholash tizimlariga to'liq moslashish uchun qo'shimcha chora-tadbirlar zarur.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari normativ-huquqiy hujjatlar ta'lim jarayonining barqaror rivojlanishi va sifatli tashkil etilishiga xizmat qilishini ko'rsatmoqda. Ammo ularning samaradorligini oshirish uchun amaliyotdagi mavjud muammolarni hal qilish va monitoring tizimini kuchaytirish muhimdir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim-tarbiya jarayonini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimining barqarorligi va sifatini ta'minlashning asosiy omillaridan biridir. Konstitutsiya va "Ta'lim to'g'risida"gi qonun kabi hujjatlar ta'limning har bir

bosqichini huquqiy asosda tartibga solib, jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda ta'limning uzviyligini ta'minlaydi.

Shuningdek, hujjatlar tizimining samaradorligini oshirish va ularning ijrosini nazorat qilish, zamonaviy texnologiyalarni tatbiq qilish kabi masalalar ta'lim sohasining rivojlanishi uchun dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu xulosalar ta'lim jarayonini yanada yaxshilash uchun huquqiy-me'yoriy asoslarni yanada takomillashtirishga chaqiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 1992-yil, 8-dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni. 2020-yil, 19-may.
3. O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi qonuni. 2020-yil, 682-son.
4. Karimov, I.A. O'zbekistonning yangi taraqqiyot yo'li. T.: O'zbekiston, 1997.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yilgi farmoni: Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi.
6. UNESCO. "Education for All: A global monitoring report." Paris, 2021.
7. Ta'limda innovatsion texnologiyalar: Nazariya va amaliyot. T.: Innovatsiya nashriyoti, 2023.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori: "Ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi", 2020-yil.
9. Normativ-huquqiy hujjatlar axborot bazasi: www.lex.uz
10. Ta'lim jarayonini tartibga soluvchi hujjatlar to'plami. T.: Adolat nashriyoti, 2022.

